

DÜNDEN

BUGÜNE

HADİSLER-3

Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamdülillahi Rabb'il âlemin. Vessalatu vesselamu alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahibihi ecmaîn.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in sünnetinin bize ulaşma sürecinde ashabi kiram başta olmak üzere hizmeti olanların çalışma tarzlarını bilmemizin ikna olmak ve Sünnet'i, hadisleri sahiplenmek açısından çok yararı var. Bu sebeple Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem konuştu sonra ne oldu? Konuştu, "o ses bize nasıl geldi" sorusunun cevabı önce hadislerden sonra da Kur'an-ı Azîmuşşan'dan bilinmelidir. Eğer bu bilinmezse kör bir bilgi ile yol almaya çalışırız. Bu kör bilgi bazen tıkanır. Sahibi taassupla sahiplenir. Yani "demişti kardeşim" der ama kendi çocuğunu inandıramaz, talebesini inandıramaz. Bu sebeple makul bir tarih bilgisi de gereklidir.

Kardeşler,

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in hadis-i şerifleri, yani Kur'an'ın dışında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemden intikal eden sözler, bilgiler ashabi kiram kaynaklıdır. Ashabi kiram olmadan herhangi bir bilginin bize aktarılması mümkün değildir. Özellikle Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in bize intikal eden bilgileri yani hadisler dediğimiz, Sünnet dediğimiz; "şöyle yapın" diye emrettiği sözler, "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz şöyle yapardı" denilen bilgiler de dâhil bizim için aynı şeydir. Sahabinin "Peygamber bize emretti" dediklerine hadis diyoruz. "Peygamber'i gördüm, şöyle oturuyordu" dediklerine de hadis diyoruz. "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem soru soruldu, o soruya şöyle cevap verdi" dediği zaman ona da hadis diyoruz. Yani Peygamber'le bağlantısı kurulmuş her bilgi, bizim için hadis niteliğindedir. Bu bilgilerde ashabi kiramla ilgili ileriki dönemlerde inşallah farklı açılardan ele alacağız.

Kardeşler,

Bir hakikati bilmemiz gereklidir; Ashabi kiram, umumiyet itibariyle yöre insanının karakteri olarak ezberi güçlü, zeki insanlardırlar. Bunun Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesinde de, hadis-i şeriflerin ezberlenmesinde de katkısı çok yüksektir. Hâlâ sıcak iklimlerin insanların ezber gücünün daha yüksek olduğunu görüyoruz. Soğuk iklimdeki insanlarda da zekâ gücünün çok yüksek olduğunu görüyoruz. Bu sebeple dünyanın, İsveç gibi Kuzey Kutbu'na yakın bölgelerinde matematikçi insanların daha çok keşifler yaptıklarını görüyoruz. Ama Ekvator Bölgesi'ne yakın insanlar da ciltler dolusu kitaplar ezberliyorlar. Bunun aksi olmaz diye bir şey yok. Yani soğuk bölgelerdeki insanlarda ezber kabiliyeti olmaz diye bir şey yok ama branşlaşma söz konusu olacaksa bu branşlaşmada sıcak iklimlerin ezbere, soğuk iklimlerin de matematiksel zekâyâ daha yakın oldukları ortaya çıkıyor. Ashabi kiramda iyi bir ezber zekâsı hep gündemdedir. Bunun farklı örneklerini tarih kaydetmiştir.

Çok enteresan bir örnek olarak İbni Abbas'tan nakledilen bir hatırayı zikretmemizde fayda var. Ben genel olarak anlatayım da vaktimizi iktisatlı kullanalım. Birisi ona "bir şiir okuyayım sana" diyor. Yüz mısraya yakın bir şiir okuyor. Adam hazırlanmış gelmiş. İbni Abbas da diyor ki: Dinlemiş onu "bir tekrar edeyim bakalım yanlış mı tekrar ettim." "Sen bu şiiri tekrar edecek misin bana" deyince adam "siz iki defa mı dinlersiniz her şeyi" diyor İbni Abbas. "Bir söz bir defa dinlenir." Yüz mısra yaklaşık olarak İstiklal Marşı'nın hemen hemen bütünü kadar. Bütün on kıtasıyla beraber. Adama da "iki defa mı dinliyorsun her şeyi" diyor. İbni Abbas'ın çocukluk döneminin inen ayetleri bir de Allah'tan geldi, Cebrail getirdi diye bir heyecanla nasıl dinlediğini düşünün. Her sahabe bu çapta zeki

değildi, ezberci değildi. Ama umumiyetle ezberci olduklarını görüyoruz. Bazı sahabiler mesela ezber konusunda zayıf olduklarını söylüyorlar. Ebu Hureyre’de bir fark var. Âişe annemizde ezber açısından çok büyük bir fark var.

Her halükârda ashâbı kiramda bir ezber farkı var, bu dikkatimizi çekiyor. Niye “ashâbı kiramda ezber farkı dikkatimizi çekiyor” diyoruz? Daha sonraki nesillerde yazma, kitaplaştırma, defterlere geçme artık gündeme geldiği için bir sorun olmuyor. Ama bu zekânın, ezber zekâsının hadisle bağlantısı ciddi bir şekilde insanlıkta hâlâ devam ediyor. Ashabı kiramdan sonra mesela; Buharî’nin zekâ gücü dillere destandır. Ahmed bin Hanbel’in ezber gücü dillere destandır. Çok müthiş. Alimallah ben Suriye’yi ziyaretimde müşahede etmiştim. Suudi Arabistan’da da gördüm. Buharî, Müslim ve Ebu Davud’u adı soyadı gibi senetleriyle isimleriyle beraber su gibi okuyan insanlar gördüm. Bakara Suresi’ni başlayıp okuyan bir hafızınki kolay kalıyor. Yani “filanca isim hangi hadiste geçiyor” diyorsun. “Filanca hadiste geçiyor” diyor. Ya da bilgisayar gibi diyor ki; “Ebu Davud’ta filan filan hadiste geçiyor. Buharî’de filan hadiste geçiyor.”

Yani Buharî’de yedi bin civarında hadis var. Bu yedi bin hadisin her birinin başında ortalama dört isim olacağını düşünün. Dört çarpı yedi bin isim, yirmi bin civarında isim. Hangisi hangisinin başında? Birinde Muhammed bin Ahmed, birinde Muhammed bin Muhammed diğerinde Muhammed bin Mahmud. Bir sonrakinde Mahmud bin Muhammed, Mahmud bin Ahmed. Böyle enteresan, milyonlarca karesi olan yapboz gibi bir şey. Ezber biliyor ve şaşırtamıyorsun. Suudi Arabistan’da böyle bir zat gördüm. Suriye’de Kütüb-i Sitte’nin tamamını bu şekilde bilen birisini gördüm yani altı büyük kitabı bu şekilde biliyor. Çok enteresan, insanın akli duruyor. Seksen yaşlarında birisi de değil hani on beş senede birisinin ezberlediği diyeceğim.

Çok daha kalitelisi yani iki ayda hafızlık yapan insan da gördüm. İki ayda, altmış günde hafızlık yapan da gördüm. Üstelik de bunlar bu çağın bin bir kirli zihinler üreten sorunlarıyla beraber yaşamış neslin çocukları. Bir de çöllerde televizyon yok, gazete yok, beyin yoracak hiçbir şey yok. Tertemiz hava. Duyduğu her şeyi aklında kalması için yeterli fırsatları olan bir nesli düşünelim. Buna bir de “Allah’tan geldi bu, muhakkak bunu ezberlemem gerekli” heyecanıyla bakışını düşünelim.

Elbette bu zekâlar Allah’ın lütfuyla oluyor. Elbette Allah, ashâbı kiramı seçti. Bunun için, seçti. Özellikle onlara ilham etti. Özellikle Allah onları korudu. Bunlar hep ayrı sebepler ama ashâbı kiramın hadis-i şeriflerin korunmasında bize ulaştırılmasındaki emekleri asla zayi edilemez. Yeteneklerini de kabul etmemiz gerekiyor ama her sahâbi bu şekilde değildi. Bildiğimiz gibi yüz yirmi bin civarında sahâbiden söz ediliyor. Yüz yirmi bin civarındaki sahâbi -Allah hepsinden razı olsun- ama içlerinden hadis olarak adı geçen yirmi bin kişi yok. Hepsî âlim değil.

Şimdi biz, sahâbeleri yüz yirmi bin kişi, yüz yirmi bin deha olarak düşünemeyiz. Deha olanları sıyrıldı ama biz hepsini öyle zannediyoruz. Onların içlerinde tıpkı yüz yirmi bin şehit olmadığı gibi yüz yirmi bin mücahit de yok. Yani Halid Bin Velid radiyallahu anhin zekâ özü belki yoktu ama on sureyi üst üste de okuyamıyordu. Başka bir alanda sivrilip Ümmeti Muhammed’in göz bebeği oldu. Allah ondan razı olsun. Ama İbni Abbas da zekâsıyla sivrildi çıktı.

Burada farklı noktalarda hep vurguluyoruz. Mesela; Ebubekir baliğ insanlardan ilk Müslüman. Abdullah ibni Mesud radiyallahu anha da ilk yedi Müslümanlardan biri. Müslüman olduğunda “yedinin biriydim ben” diyor. Şimdi Buharî’den tutalım, Riyazu’s Salihin’e gelelim en meşhur kitaba kadar

açalım. Yüz defa Abdullah ibni Mesud geçiyorsa bir defa Ebubekir geçer. Beş yüz Abdullah ibni Mesud geçer, bir defa Ebubekir geçer. Çünkü Ebubekir radiyallahu anh hadis rivayet etmedi. Bunun farklı farklı nedenleri var. Ama Abdullah ibni Mesud, Hanefî Mezhebinin de özüdür. Çünkü Abdullah ibni Mesud, Ömer'in fıkihta, baş danışmanı durumundadır. Ali radiyallahu anh da, Ömer'in eğitim kadrosundadır diyelim -bugünkü isimleri kullanalım- ama Abdullah ibni Mesud'da Ömer kontağı çok yüksektir. Abdullah ibni Mesud, Irak'a geçtiğinde -deyim yerindeyse- Ömer'in içtihatlarını, Ömer'in İslam anlayışını yaydı. Ebu Hanife rahmetullahi aleyh de Irak'ta ilimle meşgul olduğunda Abdullah ibni Mesud'dan esinlenmek durumunda oldu. Ali ibni Talib'in de Irak'ta nüfus eden içtihatları oldu. Hanefî Mezhebi, bu isimler üzerinden Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme bağlanıyor.

Ebu Hanife'yi yarsan kılcal damarlarına kadar içinden Ebubekir çıkar ama bilgi olarak değildir. Bilgi konusunda Allah, Ebubekir'e, İbni Mesud'a verdiğini vermedi. Ama Kur'an mağarada inerken onu 'ikinin ikincisi' olarak övdü. Demek ki ezber yapmak, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellemin hadislerini taşımak, Kur'an-ı Kerim'e ve Sünnet'e hizmet etmek bir branş. Bu branşın ezber bölümünde Allah filan sahabileri meşhur etti. Kılıç gereken bölümünde filan sahabileri meşhur etti. Bulaşıklar yıkanacaktı, bulaşıkları yıkamayı filancaya nasip etti. "وَكُنْ وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَآ" Allah, hepsine de cennetini vaat etti. Her sahabi on binlerce hadis ezberleseydi İslam tıkanırdı. Çünkü İslam sadece hadis ezberlemekten ibaret değil ki. Amel edilecek, orduya adam gerekecek.

Mesela Halid bin Velid radiyallahu anhin sözü çok meşhurdur. Bir gün namaz kıldırıyor da namazda zammı sureyi bir türlü toparlayamıyor. Rükûya eğilip herhâlde kurtarıyor. Dönünce de "Koca Halid bir namaz kıldıramadı bize" gibi kim bilir çocuklar güldü? Dönüp demiş ki, "iman ettik Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme Efendimiz, kılıcı verdi. Sure ezberlemeye vakit bulamadım ki" demiş. Bir kusur mu bu? Hayır, Halid bin Velid oturup da inen sureleri ezberleyeceğim deseydi Suriye nasıl Müslüman olacaktı? Kudüs'ü kim fethedecekti? Allah ondan razı olsun. Yani her taş yerine oturdu. Çok muhteşem bir şekilde oturdu.

Burada şu izahı yapmak istiyorum. Bizim açımızdan ashab, imanımızla bağlantıları, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme yakın ilişkileri, büyüklerimiz olmaları açısından Allah'ın hepsine vaat ettiği muhteşem insanlardır. Ama meseleyi hadis ilminin bize ulaşmasındaki profesyonel hizmet ya da hadise profesyonel sahiplenme açısından baktığımızda hiç kimse Ebu Hureyre değil. Yani yüz yirmi bin sahabinin yüz on binini bir kenara koyuyorsun, toplamı Ebu Hureyre yapmıyor. Toplamı yine Abdullah ibni Mesud yapmıyor. Bütün ashabın kadınları altmış bin kadardılar, altmış bin kadının toplamı Aişe yapmıyor. Allah böyle tertip buyurmuş. O ne yaptıysa güzeldir. Böylesi güzeldi, mübarekti, bereketli olacaktı demek ki.

Bu sebeple ezber açısından, "bu Buharî'dir, filanca hadistir" deme mantığım açısından bakıldığında çok sahabenin adı geçmez. Hatırlarsanız sahabeler ne demişti? Ber'a ibni Azip: "Hepsini biz Resûlullah' tan duymadık, arkadaşlarımızdan duyduk" demişti. Belki on sahabiden üçü bildiklerini Ebu Hureyre'ye anlattılar, onların adı unutuldu, Ebu Hureyre'ninki kaldı. Bizim hadis ilmiyle meşgul olurken karşımıza çıkan A, B, C, D gibi isimlerin ashabın bütününü oluşturmadığını bilmemiz gerekiyor.

Hadis ilminde bir uzmanlaşma var. Bu uzmanlaşmayı üçe bölebiliriz. Birincisi; hadis deyince akla gelen orijinal isimler var. Bunlar hadis deyince ciddi bir şekilde akla geliyorlar. Çok hadis rivayet etmişler. İkincisi de ortalama hadis rivayet edenler var. Yani üç yüz, beş yüz hadis rivayet edenler. Bir

de hadis rivayetinde tek tük ismi geçenler var. Mesela; Halid bin Velîd'in hadis rivayeti yok. Medine'ye geldi, Müslüman oldu. "İman ettim" dedi. Efendimiz eline bir kılıç verdi, gidiş o gidiş. Yermük'ten sonra Medine'ye tekrar geldi. Ömer'in sağlığında vefat etti. İki buçuk yıl Efendimiz ile yaşadı diyelim. İki buçuk sene de Ebubekir radiyallahu anh dönemi, beş diyelim. Beş sene de Ömer'in yanında diyelim Müslümanlığı zaten on seneden ibaret. Ama fethettiği yerlerde on asırdır ezan okunuyor. Allah ondan razı olsun. Yani Halid bin Velid'den hadis rivayeti yok. İman ettiğini anlatan hadis varsa o vardır. "Gittim Resûlullah bana dedi ki" diyordur. Bütünü o kadardır.

Hadisle isim benzerliği hâline gelmiş sahabeler var. Ebu Hureyre'ler, Abdullah bin Mesudlar, Âişeler, Enes bin Malikler... Çok hadis rivayet edenlere hadis literatüründe "muksirûn" deniyor. Ortada olanlar var, beş yüz, altı yüz, yedi yüz hadis rivayet etmiş. Bir de tek tük ismi geçenler var. Çok hadis rivayet edenlerin ashabi kiramın Ebu Hureyre ile başlayan kadrosu olduğunu tahmin ediyoruz ama çok hadis rivayetiyle beraber Abdullahlar diye bir kadro var. Dört Abdullah var, bunlar hep en öndeler. Abdullah ibni Mesud bunların en meşhurdur. Abdullah ibni Ömer, Abdullah ibni Abbas ve Abdullah ibni Amr ibni As radiyallahu anhum cemian ve Zeyd ibni Sabit. Bu beş kişi var. Dördü Abdullah'tır. Ama Abdullah diye bırakınca İbni Mesud anlaşılıyor. Mesela Buharî'de yoğun bir şekilde Abdullah'tan gelir, şerhlerinde İbni Mesud olduğu anlaşılır. Ya da onun Ebu Davud'daki bir rivayetinde Abdullah ibni Mesud olarak geçer. Yani Abdullah kelimesi neredeyse İbni Mesud'a daraltılacak kadar yoğun kullanılıyor.

Abdullahlar ashabi kiramın en meşhurlarıdır. Bunların isimlerini bilmekte fayda var. Çünkü "el-Abâdiletü" diye geçiyorlar. "El-Abâdiletü" Abdullahlar demektir. Bunlar; Abdullah ibni Mesud, Abdullah ibni Ömer; Ömer'in oğlu, Abdullah ibni Abbas; Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin amcası Abbas'ın oğlu ve Abdullah ibni Amr ibni As; Amr bin As'ın oğlu. Abdullah ibni Amr, babasından önce Müslüman olmuştur. Babasından önce Medine'ye hicret etti. Dolayısıyla Mekke'de Müslüman olanlardandır. Dolayısıyla babası -zannediyorum- ondan on küsur sene sonra Müslüman oldu. Yani çok şanslı bir sahabi. Okuma yazması olduğu için de notlar tutmuş. O notları da çok değerlidir. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin itibar ettiği sevdiği bir gençtir. Bazı hadis-i şeriflerde takvasıyla ilgili ibadetiyle ilgili bölümler var.

Hatırlarsanız dengeli bir Müslümanlık yaşama konusunda Ahmed bin Hanbel'den Abdullah ibni Amr'la ilgili bir hadis nakletmiştik. Babası onu Kureyş'in güzel bir kızıyla evlendiriyor. Sonra da gelinini ziyarete geliyor. Gelin evde yalnız. "Kocan nerede" deyince "sen bizi bu eve getirdin gidiş o gidiş bir daha ben onu görmedim" diyor. "Hiçbir araya gelmediniz mi" diye sorunda "gelmedik" diyor. "Sen burada ne yapıyorsun" deyince "bekliyorum onu" diyor. "Nerede" deyince "bilmiyorum" diyor. Gidiyor, onu mescitte bir yerde namaz kılarken buluyor. Yakasından tutuyor: "Rezil ettin beni Kureyş'e, Kureyş'in en güzel kızını aldım sana, kızı evde bıraktın. Sen burada ne arıyorsun, beğenmedin mi o kızı" diyor. "Ben Kur'an'ımla meşgulüm" diyor. Meğerki Kur'an okuyormuş. Gece de teheccüd kılıyormuş. Tutup onu Efendimiz'e götürüyor. Tartaklıyor biraz herhâlde. Efendimiz de "aşırı yaptın öyle olmaz" buyuruyor. Yani "yeni evlendin, niye böyle yaptın sen" diye ikaz ediyor. Abdullah ibni Amr ibadetiyle de meşhurdur.

Abdullah ibni Ömer ise zühdü ile ve sünnet titizliğiyle meşhurdur. Abdullah ibni Abbas ise -radiyallahu anhuma- Kur'an üzerindeki uzmanlığıyla meşhurdur. Tefsir ilminde Abdullah ibni Abbas bir numara diyeceğim, onun ikincisi yoktur. Yani Abdullah ibni Abbas'ın konuşulacak bir rakibi yok tefsirde, Allah hepsinden razı olsun.

Abdullah ibni Mesud ise ilk Müslümanlardan olması hasebiyle hepsinden daha fazla ağırlığı var. Hem Ömer bin Hattab'ın yakın kadrosundan olması, dediğim gibi Irak'a İslam'ı götüren ilmi götüren isimlerden olması, bunlar hep etki eden unsurlar.

Zeyd bin Sabit'i ise farklı açılardan defalarca dinledik. Çok mübarek bir insan. Kur'an-ı Kerim'e hizmetleri, Medine-i Münevvere'deki kimliği, genç yaşta Müslüman olması... Bu isimlerin en yaşlısı Abdullah bin Mesud'tur. Mekke'de Müslüman olması zamanından beri Efendimiz'in yanında oturmuş. Gerisi hep genç yaşta Efendimiz'in yanında oturmuşlar. Defalarca vurguladık. Tekrar vurgulamakta fayda var. Başta aşere-i mübeşşere olmak üzere Efendimiz sallallahu aleyhi ve selleme çok aktif hizmette bulunan sahabilerin önemli bir bölümü gençtir. Gençlerin yeri bir başkadır. Onların şefaatine de nail oluruz umuduyla bu derslerden sonra 'genç insanların hadis öğrenmesi' diye bir başlık açacağız ve tarihten örnekler vereceğiz. Genç muhaddislerin fonksiyonları neye mâl olmuş, ümmet onlardan neler istifade etmişler onları göreceğiz.

Geçen derslerimizde İbni Abbas'ın talebesi İkrime'nin, İbni Abbas'tan naklettiği bir hatırayı söylemiştik. Hani Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz vefat edince "hemen gideyim ensardan hadisleri toplayayım, unutmayayım" demişti, onu tekrar etmeyelim. Neyi konuşuyoruz? Ashabı kiramın bir talebe gibi, emanete riayet eden bir dost gibi, bunu din gören bir mü'min gibi, yolda devam eden bir yol arkadaşı gibi, sahabi gibi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in hadis-i şeriflerinin peşinden koştu. "Peygamber öldü, hadisi bize kaldı" diye düşündüler, bunu belgelemeye çalışıyoruz.

Hadisin bugün bizim elimizde olmasına sebep olan süreçte Allah bunu sahiplendi, peygamberi sahiplendi, sahabe sahiplendi diyoruz. Şimdi konuştuğumuz bölümde sahabenin sahiplenişini konuşuyoruz. İbni Abbas, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz vefat eder etmez, Medine sokaklarında hadis bilen herkesin kapısında oturup ondan bir hadis öğrenme hamlesi yapmış.

Ubâde ibnü'l Velîd ibni Ubâde ibnü'l Samit bir hatırasını naklediyor. Müslim'in 3006. Hadis-i şerifidir. Ubâde ibni Samit bildiğimiz meşhur bir sahabedir. El-Velîd onun oğludur. Onun oğlu da Ubâde'dir. Ubâde ibnü'l Velîd, Ubâde ibnül Samit'in torunudur. Torun olan Ubâde diyor ki: "Babamla yani Ubade Velîd'le biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ashabi olan ensar ölüp gitmeden hadisleri unutmayalım diye Medine sokaklarına çıkardık. Babam beni son kalan sahabelere götürür hadis öğrettirirdi" diyor. Yani babası bunu daha çocukken almış "gel oğlum Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in ashabından sana hadis öğrettireyim" diyerek gitmiş. "İlk defa ders olarak da Ebu'l Yüsr isimli sahabiye bulduk" diyor. "O da yanında hizmetçisiyle beraber oturuyordu. Babam beni oturttu, bildiği hadisleri bana öğrettirdi" diyor. Bunu neden Kur'an'da yapmıyorlar?

Kur'an zaten herkesin elinde, sahabi olan olmayan herkes. Kur'an artık sahabinin malı değil çünkü. Kur'an ümmete mâl oldu. Kur'an'da bir sorun yok. Kaybolma sorunu yok. Velîd ibni Ubâde ne düşünüyor? "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin hadislerini birinci ağızdan duysun benim yavrum" diyor. Oğlu Ubâde'yi de götürüp Ebu'l Yüsr isimli sahabiye buluşturmuş. Ebu'l Yüsr ensardan birisidir. Burada yani her birinin Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin hadislerine bir yolla sahip olmak için gayret ettiklerini görüyoruz.

Burada çocuk eğitimi konusunda da ipucu var. Yani onlar için Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ashabi ensar, götürüp duasını aldırarak bir kimseydi. Senin de bu zamanda ensarın kimse

ona gideceksin. Yani çocukları sadece kitapla buluşturmaya gerek yok. Çünkü Velîd ibni Ubâde, zaten sahabe çocuğuydu. Büyük ihtimalle de Peygamber Efendimiz'i görmüştür. O da sahabidir. "Ben sana öğreteyim yavrum" demiyor. Çocuğu bereketin kaynağıyla buluşturuyor. Eğitim notu olarak bunu da bir kenara alabiliriz. Bereketin kaynağı; âlimin bizzat kendisidir. Evet, elindeki kitap notları orijinal ama âlimin kendisini itibara almak da bir görevdir.

Burada Velîd ibni Ubâde -Allah hepsinden razı olsun- oğlu Ubâde'yi götürüp sahabeden kim sağ kaldıysa tek tek dolaştırıyor, o da "ben ilk defa Ebu'l Yüsr ile karşılaştım, onun da yanında bir hizmetçisi vardı" diyor. Demek ki "hizmetçisi şöyle yapıyordu" diye izahatlarda bulunuyor. Bu hadiseyi Müslim'in 3009. hadis-i şerifi olarak hatıramıza kaydedebiliriz.

Burada özellikle sahabinin hadis bağlantısını konuşurken hadis-i şeriflerin toprakla buluşup kökleşen bir fidan gibi kökleştiğini Hulefâ-i Raşid'inin hadis-i şeriflerin önemli bir bölümünü devlet kuralı gibi oturttuğunu da söylememiz gerekiyor. Evet, Osman ibni Affan'dan, Ebubekir radiyallahu anhtan binlerce hadis-i şerif bize gelmiyor. Ama Ebu Hureyre'nin rivayet gücü, İbni Mesud'un rivayet gücü, Âişe annemizin konuştuğu şeylerin bize kadar ulaşması, Ebubekir'den, Ömer, Osman, Ali radiyallahu anhum cemian onların bu hadisleri hüküm olarak uygulamaya hazır mantıkları sayesinde biz buluyoruz. Mesela; Âişe radiyallahu anhanın "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz şöyle yapar, bunu buraya koyardı" şeklindeki bir bilgisini Ömer parmağıyla "olmaz olmaz bu işler, böyle olsun" deyiverseydi o söz gömülüp tarihe gidecekti.

Hulefâ-i Raşidin dönemi toplam otuz sene sürdü. Bu dönemde Ebu Hureyre, İbni Abbas, İbni Amr, Âişe, Esmâ, İbni Zübeyr her ne söylüyorlarsa bir tür resmi onaydan geçiyor. Bunu Ömer sahipleniyor. Nitekim sahiplenme riski olan şeylerde devlet protokolü uygulanmış. Ebu Hureyre'yi çağırılmış, "sen ne zaman Müslüman oldun benim bilmediğim şeyleri biliyorsun" demiş. Bir hadisi "sen söyledin mi" demiş. "Söyledim" demiş. "Bana iki tane şahit getireceksin" demiş. "Bunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'den duyduklarını söyleyecekler yoksa kırbaç burada" demiş. O da mescide gitmiş millet mescitte oturuyor. "Ey Allah'ın kulları, Ömer'in kırbacından beni kurtaracak biri var mı" demiş. "Ne oldu" demişler. "Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'den böyle duydum diyorum, şahit getireceksin" diyor. İki sahâbi kalkmış "biz de duyduk biliyoruz bu hadisi" demişler, gitmiş. "İyi tamam" demiş. Bu neyi gösteriyor? Demek ki ulu orta her sahâbi hatıralarını anlatıyor sonra gazeteciler bunları topluyorlar ölümünden sonra Efendimiz'in hatıratını yazıyorlar. Bu iş öyle değil.

Bir defa devletin başında Pers İmparatorluğu'nu yerle bir etmiş Ömer'in süzgecinden geçiyor. Mesela İbni Abbas'a bir tehdidi var. İbni Abbas'ı müthiş bir şekilde seviyor. İbni Abbas, devlet protokolünde danışma kurulunda da var. Ama mut'a nikâhının helal olduğunu söylüyor. Bir iki defa da fetva vermiş. Peygamber'in de amcasının oğlu. Şimdi "gel buraya da" dememiş, diyememiş ona. Bir gün mescitte kalkmış Ömer; "bakın demiş, bazıları mut'anın haram olduğunu bilmiyorlar" demiş. Şey yok, ama Peygamber'inin amcasının oğlunu üzme de yok, nezaket var. Sert ama nazik. "Allah'a yemin ediyorum" demiş. "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz Tebuk Gazve'sinden bunu haram etti. Bilip bilmeyenler konuşur, birileri de onun fetvasına uyar da mut'a nikâhı yapar, sonra da zina uygulanırsa, ben zina cezası uygulayım, o yol açtığı için ona da uygulayım bunu haberi olsun" demiş. Ama İbni Abbas'ı rencide etmek yok.

İbni Abbas da bakmış bu mesele ciddi. Çünkü Tebük Gazve'sinde altı yaşındaydı. Yedi yaşında çocuk bu konuları bilmiyordu. Daha sünnet olmamıştı nikâh nedir ne bilecekti. Ömer'in zamanında da on sekiz yaşında bir delikanlıydı, daha yeni yeni din öğreniyordu. Herhâlde bir iki yerde "Kur'an'da böyle bir şey yok görmedim" dedi.

Kur'an-ı Kerim'le ilgili çalışma Ebubekir'in halifeliği döneminde toplandı, bitti. Zeyd bin Sabit -Allah ondan razı olsun- yirmi iki yaşında Kur'an'ı mühürledi. Bugün okuduğumuz Kur'anlar, Zeyd bin Sabit'in yirmi iki yaşında mühürlediği Kur'anlardır. Bir yerde hep "Sultan Fatih yirmi bir yaşında İstanbul'u fethetti" diye mesaj veriliyordu da orada bir delikanlı ayağa kalktı. Benim "Arş'ın Gölgesindeki Genç" kitabını okumuş. "Boş ver Fatih'i" dedi, "onun iman ettiği Kur'an'ı yirmi bir yaşında Zeyd bin Sabit mühürlemişti" dedi. Çok hoşuma gitti. Zeyd bin Sabit'in genç yaştaki bu başarısı müthiş bir olaydır.

Hadis-i şeriflerde ise bu otuz yıllık Hulefâ-i Raşidin döneminde evlilikle ilgili namazla ilgili hangi konuyla ilgili olursa olsun binlerce sahabe yağmur gibi boşaldılar, Peygamber aleyhisselamla ilgili hatıralarını anlattılar, yorumlar yaptılar. Zaten Ali bin Ebi Talip'in vefatından sonra ashabi kiramdan çok az insan kaldı. Âişe annemiz kaldı, Ebu Hureyre kaldı, çok az insan kaldı. Deyim yerindeyse hadiste ana depo, ana kaynak boşaltıldı. Dolayısıyla ashabi kiramı konuşurken Abdullahların yanında Hulafâ-i Raşidîn diye bir paragraf açmamız gerekir. Onların döneminde hadis-i şerifler devlet kanununa dönüştü. En azından icma malzemesi oldu. İcma nedir? Âlimlerin, Ümmeti Muhammed'in bir konuda söz birliği yapmasıdır.

Ömer bin Hattab "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'den böyle bir şey bilen var mı" diye sordu. Ebubekir radiyallahu anhin defalarca örnekleri var. "Ben bu konuda Resûlullah'tan bir şey bilmiyorum bilen var mı" diye resmen kamuoyu yoklaması yaptılar. "Resûlullah'ın bu konudaki emrini bilen var mı" diye sordular. Birisi kalktı "ben şöyle biliyorum" dedi. Bunun kanunlaşma süreci de Raşid Halifelerden birinin eliyle mühürleşmiş oldu. Bu da gösteriyor ki Raşid Halifeler Dönemi otuz sene sürdü. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden sonraki otuz sene hadis-i şerifler açısından devlet düzeyinde sahiplenilme sürecidir. Daha sonra devlet düzeyinde sahiplenme veya reddetme diye bir şey olmamıştır. Yani hiçbir zaman ne Emevî halifeleri ne Abbasi halifeleri hatta ne de Memlûklular ne de Osmanlı Sultanları veya Halifeleri daha sonra "boş ver bu hadisi" hiçbir zaman dememişlerdir. Memlûki Sultan'ının, Baybars'ın, Ömer bin Hattap gibi onay gücü yok.

Neredeyse Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mübarek sesi Medine'de yankılanırken Ömer bin Hattap "tamam bu budur, kanun böyledir" diyordu. Çünkü Âişe'den duyduğu hadise göre kaynaklandırmalar yapılmıştır. Bu sebeple Raşid Halifeler Dönemi'ni çok farklı bir dönem olarak uygulayacağız ve anlayacağız. İnşallah "Raşid Halifeler" diye bir ders yapacağız. O ders çok önemlidir. Çünkü Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in "benim Sünnet'im ve Raşid Halifelerimin sünneti" diye vurgulaması var. Dolayısıyla Müslüman olarak biz Raşid Halifelerin -Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali radiyallahu anhum cemian- uygulamaları bizim için din anlamına geliyor. Bu neden din anlamına geliyor ve bu nasıl dine bir ilave olmuyor? Masum olmadığı hâlde nasıl Ebubekir'in uygulaması Ömer'in uygulaması din olabiliyor? Böyle bir şey olur mu diye bir endişemiz olur. Bu açıdan sünneti, hadisi konuşurken "Raşid Halifeler" diye bir başlık muhakkak açmamız gerekiyor.

Bir başka nokta kardeşler,

Ashabı kiram -Allah onlardan razı olsun- hadise hizmet ettiler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mirasını sahiplendiler. Fakat bu şu şekilde olmadı. Yani Medine-i Münevvere Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in siyasi ve dini merkeziydi. Ashabı kiram Medine-i Münevvere'de oturdular. İşte Ezher Üniversitesi gibi Müslüman ülkelerin çocukları da Medine'ye geldiler. Gelip hepsi Kur'an bölümü, Sünnet bölümüne kaydoldular. Beş yıl okuyup mezun olup gittiler. Yani bu çok düşük oranda böyle oldu. Bu anlattığım yani Medine'nin bir üniversite gibi merkez olarak, coğrafya olarak kullanılma oranı, İslam'ın bugünkü bilgi açılımı; Ebu Hanifeler, İmam Şafiler gibi sonra büyümüş isimler ile bakıldığında Medine'den gelip icazet alıp gitme oranı ashabı kiram döneminde zannediyorum yüzde on bile değildir. Ashabı kiram yaymaya gittiler. Çünkü ashabı kiram kendilerinde peygamberle oturmuş kalkmış, çok değerli bir hacı efendi gibi oturma hakkı görmediler. "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem veda hutbesinde bize emanet etti bunu" dediler, dünyaya yayıldılar. Yerinde oturan hoca modeli yok. Medine'de oturup Medine'ye adam çekme İmam Malik ile beraber yaygınlaşmaya başladı. Sonra Medine hadisin merkezi oldu. Mekke bir başka merkezi oldu.

Son sahabinin hicretin yüz onunda vefat ettiğini kabul ederiz. Belki üç-beş sahabe ya kaldı ya kalmadı. Çünkü Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in; "benden bir asır sonra kimse kalmayacak sizden" gibi bir ifadesi var. Bundan yola çıkarak en son sahabenin yüz onda vefat edeceği söyleniyor. Elimizde net böyle nüfus kâğıtlarıyla belgelenecek rakamlar yok ama sahabenin bütünü aşağı yukarı yetmişinci seneden itibaren hemen hemen gittiler. Ali bin Ebi Talip'le -radiyallahu anh- Muaviye'nin günlerinde on bin civarında sahabe olduğu tahmin ediliyor. Yüzde elli yanılma ihtimali olsun, beş bin olur, on beş bin olur ama bu rakam elli bin değil. "Baba ocağını söndürmeyelim" diye bir şey var, "baba ocağını söndürmeyelim" deniliyor. Onlar baba ocağı olarak Peygamber'ini değil dinlerini gördüler. "Dinimiz baba ocağımızdır bizim" dediler ve dağıldılar.

Bu dağılma şöyle bir sonuç oluşturdu. Sahabiler ya Ömer'in, Osman'ın görevlendirmesiyle bir yere gittiler. Ya da cihad için ticaret için gittikleri bir yerde hizmet ediyorum, dinimi öğreteceğim diye kaldılar. Böylece gittikleri yerde ciddi bir ekol oluşturdular. Çünkü tabii nesli, sahabinin kıymetini bildiler. Yani ashabı kiramı cuma akşamları Yasin dinlemek için gittikleri bir hafız efendi olarak görmediler. Mesela; İbni Abbas Mekke'ye gitti. Mekke'de meşhur oldu. Mekke'de büyük bir ekol oluşturdu. Bu fitne zamanlarında dışarı çıktığı günler hariç, sonra da ömrünün sonuna doğru Taif'e gitti. Ama Taif'te bu ekolü oluşturamadı. Çünkü Taif insanların gelip gittiği bir merkez değildi.

Mekke'de Zübeyr radiyallahu anh ve İbni Abbas'ın ismini görüyoruz. Mesela; Medine-i Münevvere'de İbni Ömer ve Ebu Hureyre var. Cabir bin Abdillâh radiyallahu anh var. Ve mü'minlerin anneleri; Hafsa, Aişe radiyallahu anhunne cemian Medine-i Münevvere'de de bunlar meşhurlar. İbni Ömer, Ebu Hureyre, Cabir, annelerimiz. Bu başka sahabenin olmadığı manasında değildir. En başta ne dedim? Sahabileri hadise hizmet açısından ele aldığımızda karşımızda zaten on bin sahabe yok. Daha düşük rakamlar var. Bunlardan da etrafında halkalar oluşturulmuş sahabe sayısı çok değil. Şöyle bir anlayış bizi yanlış sonuca götürür.

Sahabi mi sahabe, peygamber gördü, beraber hac yaptılar. Tamam, Cebrail'den daha âlim işte! Bu gerçek öyle değildir. Peygamber ile oturdu ama Bakara Suresi'ni okuyamıyor. Namazda yanlış bir şey biliyor, bunlar mümkündür. Çünkü Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem âlimler topluluğuyla yaşamadı, sahabesiyle yaşadı. İçlerinden İbni Abbas, İbni Ömer sıyrılıp âlim olarak yükseldi. Bizde de

âlimler az onlarda da âlimler azdı. Defalarca ikaz etmişimdir. İbni Kayyim El-Cevzi'nin -rahmetullahi aleyh- fıkıh konularında veya fıkıh siyasetinde nasıl isimlendireceğimi tam kestiremiyorum. Konularında çok değerli **إِغْلَامُ الْمُوقِعِينَ عَنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ** "Allah adına imza atanların imzası" şeklinde bir kitabı vardı. Çok değerli bir kitap!

Orada âlim oluşumuyla ilgili ashabı kiramla ilgili verdiği bilgide yüz yirmili civarında bir rakamdan söz ediyor. Araştırmış, incelemiş bir, iki yüz sahabinin fetva verecek düzeyde olmadığını söylüyor. Ashabı kiramda da bu rakam çok düşüktür. Gerçi onların âlim dediği kimseler bizde zaten hiç yok. Kim bilir bizim âlimlerimiz onların cahilleri statüsünde mi? Neyse ama her hâlükarda bizim standardımız da böyle diyebiliriz.

Ashabı kiramdan âlim kadro çok yaygın değil. Bunlar ise; Mekke'de İbni Abbas, Zübeyr Medine'de, İbni Ömer, Ebu Hureyre, Cabir radiyallahu anhum, mü'minlerin anneleri Hafsalar, Aişeler, Medine'de meşhurlar. Irak'ta meşhur olan Ali bin Ebi Talip. Zaten bildiğimiz gibi Ali radiyallahu anh halife olarak tayin edildiği dönemde hilafeti Irak'a taşıdı. İslam'ın başkenti yirmi beş sene Efendimiz'den sonra Medine oldu Efendimiz ile beraber on, otuz beş sene Medine oldu. Hulefâ-i Raşid'inin son beş senesinde de hilafet merkezi Kûfe oldu.

İlk başkent Medine'dir, sonra Şam'dır, sonra Bağdat'tır, sonra İstanbul'dur. Şimdi de gökler herhâlde başkent. Şimdi de göklerde bir başkent var. Ama bir sonraki başkenti biliyorum. Bildirdi çünkü sallallahu aleyhi ve sellem. Hilafet Kudüs'te tekrar ihya olacak inşaallah. Bir sonraki başkentimiz Kudüs'tür Allah'ın izniyle. Başsız kalmamız için Kudüs'ün etrafı beton duvarlarla örülüyor şimdi. Bunun için biz Kudüs konusunda esnek davrananın cihad ettiğini kabul etmiyoruz. Her şeyden taviz veririz. Bu senenin bütün buğday mahsulünü veririz ama Kudüs'ten bir taş vermeyiz. Bir Müslüman'ın evrensel ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in davasını sahiplenme sürecini sloganla ölçmeyin, planıyla ölçün.

İçinde Kudüs varsa o büyük bir çalışma yapıyordur. Kudüs'ü sonra hallolur görüyor, "önce Yemen'i kurtaralım" diyorsa onu sonra seveceğimiz kimseler arasına koyabiliriz. Kudüs bir numara! Çünkü cihad her yerden kalkacak oradan kalkmayacak. Kudüs'ün etekleri İslam'ın merkezi olmakla şereflenecek Allah'ın izniyle şerefli dir zaten. Şerefine şeref katılacak. Kudüs yüreğimizde bu açıdan sevdadır. Bunun için şeytan en azılı kâfirlerden hiçbir zaman Kudüs sevdasını eksik tutmuyor. Orayı onlara da sevdireyor. Çünkü onlar hafif esneseler mü'minler hemen bir Selahaddin çıkarıp orayı merkez yapacaklar. Bunu çok iyi biliyorlar. Keşke Müslümanlar da bilseler!

Buraya nereden geldik? Hulefâ-i Raşid'inin son beş senesinde İslam'ın merkezi Kûfe olmuştur. Kûfe ve Irak bir bölgenin adıdır. Şam da bir bölgenin adıdır. Biz İslam ıstılahları konuştuğumuzda Şam dediğimizde bugünkü isimlerle Suriye, Ürdün, Filistin'in tamamı işgal altındaki bölgeler; Gazze vesaire tamamı Mısır sınırına kadar Süveyş kanalına kadar olan bölgenin adı Şam'dır. Irak onun doğusunda kalan bölgedir. İran sınırına kadar olan bölge, işte bizim yukarıdan Türkiye sınırından Bahreyn, Umman oraya kadar inen bölgeye de o körfez bölgesi dedikleri Haliç Ülkeleri dedikleri bölgeye kadar inene de Irak denir.

"Ömer, Irak'a filancağı gönderdi" derken Şam, Suriye'nin başkenti değil Filistin de Şam'dır. Mesela; Kudüs, Şam'a ait bir topraktır. Irak merkezi dediğimizde de Kûfe, Ömer bin Hattab radiyallahu

anının planlayarak kurduğu bir şehirdir. Sıfır bir çölmüş. Ömer orayı şehirleştirmiş. Kendisi planlamış. Böyle bir İslam şehri çizmiş.

Abdullah ibni Mesud, Ebu Musa el-Eşari, Huzeyfe bin Yeman bu Irak bölgesinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hadiserini köklendiren, onun dinine hizmet eden sahabilerdirler. Şam bölgesinde Muaz ibni Cebel, Ebu Ubeyde bin Cerrah, Ebu Zer ve Muaviye bin Ebu Sufyan Şam bölgesinde hadis-i şeriflere hizmet ettiler. Mısır bölgesinde ise Abdullah bin Amr ve Ukbe ibni Amir meşhur. Ukbe bin Amir Mısır valisi olarak uzun dönem orada kaldı. Abdullah ibni Amr bin As radiyallahu anhuma da Mısır'ı ihya eden ilimle nurlandıran bir sahabidir.

Her halükârda bir Mısır Bölgesi, Şam Bölgesi, Irak Bölgesi, Medine Bölgesi, Mekke Bölgesi diye bölgelendirme var. Pek çok sahabe başka yerlere de gittiler. Mesela Kıbrıs'a giden sahabe de var. Ama bu bahsettiğimiz beş merkez âdetâ hadis ilminin Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Sünnet'inin dünyaya, bugünkü milyarlarca insana dağıldığı ana merkezler durumundadır.

Mesela; Mısır bütün Afrika'nın ilim kaynağı olmuştur. Daha sonraki asırlarda da Ezher sayesinde de bütün dünyanın ilim kaynağı hâline gelmiştir. Yani Sultan Fatih'in İstanbul'u fethettiğinde Suyuti rahmetullahi aleyh ona tebrik risalesi yazmış. Hem de o risaleyi, **لتفتح القسطنطينية** hadisinin şerhi gibi yapmış, Fatih'e göndermiş. Fatih de anlaşılın bundan çok hoşlanıyor. Mısır'dan İstanbul'a âlim getiriyor. Yani gemiler İstanbul'a âlim taşıyorlar. Bu bir Abdullah ibni Amr'ın, Ukbe bin Amr radiyallahu anhumun çalışmalarının sekiz asır sonra Sultan Fatih'e bereket olarak gelmesi şeklinde tecelli etmiş.

Bu beş bölge mesela; Şam Bölgesi ve Irak Bölgesi bizi etkilemiş. Bizi nasıl etkilemiş? Türkiye Hanefî Mezhebi'nden. Hanefî Mezhebi'nin kaynaklarıyla ilme nerede ulaşıyorsunuz? Abdullah ibni Mesud'a ulaşıyorsunuz. Ali bin Ebi Talip'e ulaşıyorsunuz. Oradan Ömer bin Hattab'a ulaşıyorsunuz, oradan Resûlullah'ı buluyorsunuz. Resûlullah'ı bulan da Arş-ı Âlâ'yı bulmuş oluyor. Ashabı kiram böyle titizlik gösterdiler. Yeni nesil nerede bir sahabe görseler diz çöktüler, nefes alışlarını seyretiler. Şu konuda ne diyor ona baktılar, tartışmalarını izlediler, konuşmalarını dinlediler.

Âmâ bir insan hani el yordamıyla yol bulur ya sonraki nesiller de ashabı kirama tutarak, gözleriyle görerek, ellerinden tutarak onlardan kulaklarıyla dinleyerek din öğrendiler. Her bir sahabe bilhassa bu sözünü ettiğimiz Mekke'de, Medine'de, Şam'da, Irak'ta ve Mısır'da ekol oluşturan bu sahabiler bir tür radarla izlenir gibi izlendiler. Onların tavırları konuşmaları, refleksleri din oldu. Sinirlendiğini gördüler; "tamam bu demek ki Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sinirlendiği bir şeydi" dediler. Çünkü sahabe toptan adil insandır. Sahabe yalan konuşmaz. Dini nefsi için anlatmaz bir insandır. Yanlış yapmaz insandı değildir demiyoruz. Yanlış yaparlar, sinirlenir, hata eder, günah işlerler ama "din böyledir" demezler hiçbir zaman. "Bu hatayı ben ettim, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dini böyleydi" der.

Bu sebeple Ümmeti Muhammed'in içinde sahabinin din anlatmada, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tanıtmada itimadı sonsuzdur. Kendi arasında ashabı kiram da insan olarak sorunlar var mı? Çok var. Mesela en basit bir örnek verelim. Muaviye radiyallahu anh, Buharî'den diğer muhaddislere kadar hadisleri muteber bir sahabe. Hiçbir muhaddis "boş ver bu Muaviye'nin hadisini" dememiştir. Bunların mesela Buharî başta olmak üzere "Muaviye haklıdır" diyeni de yoktur. "O işte yanlışmıştır ama Resûlullah adına yalan konuşmaz" demişlerdir. Çünkü Muaviye hiçbir zaman çıkıp

“bana Peygamber, Ali’yi döversin dedi” dememişti. Kavgasını kendine göre siyasi nedenlerle başka bir şekilde yaptı ama Resûlullah adına yalana cüret etmedi hiçbir zaman. İtimat da oradan kaynaklanıyor. Allah onlardan razı olsun. Ve ashabı kiramın kurduğu bu beş büyük ekol merkezindeki tabiin nesli büyük bir özveriyle ashabı kiramdan Peygamber aleyhisselamin on binlerce hadis-i şerifini devraldılar. O bölümden itibaren devam edeceğiz inşallah.

Ve sallallahu ve selleme ala seyyidina Muhammed. Ve ala âlihi ve sahbihi ecmaîn.
Ve’lhamdülillahi rabbil âlemin